

Analiza matematyczna 2B, Wykład 2

Uwaga 1. Metodę Hermite'a można stosować nie tylko do wielomianów. Mia-
nowicie, tak naprawdę pokazaliśmy że jeśli P_i są parami względnie pierwsze i
bezkwadratowe zaś $\alpha_i \neq -1$ to dla dowolnego wielomianu R istnieją wielomiany
 S i T takie że

$$\int RP_1^{-1} \prod_{i=2}^m P_i^{\alpha_i} dx = \int SP_1^{-1} \prod_{i=2}^m P_i^{\alpha_i+1} dx + T \prod_{i=2}^m P_i^{\alpha_i}.$$

S i T można wyliczyć następująco: niech $V = \prod_{i=2}^m P_i$ i $W = V \sum_{i=2}^m (\alpha_i+1) \frac{P_i'}{P_i}$.
Przy pomocy rozszerzonego algorytmu Euklidesa znajdujemy wielomiany A i B
takie że $1 = AW + BW P_1$. Następnie T to reszta z dzielenia RB przez V zaś
 U to iloraz (czyli $RB = UV + T$). Wtedy $S = RA + UWP_1 - T'P_1$.

Uwaga 2. Jest nieco ogólniejsza wersja: jeśli $P_i, i = 1, \dots, m$ są bezkwadratowe
i parami względnie pierwsze i $\alpha_i \neq -1$ dla $i = k+1, \dots, m$, to istnieją wielomiany
 S i T takie że

$$\int R \prod_i^m P_i^{\alpha_i} dx = \int S \prod_{i=1}^k P_i^{\alpha_i} \prod_{i=k+1}^m P_i^{\alpha_i+1} dx + T \prod_{i=1}^m P_i^{\alpha_i+1}.$$

Podstawienia sprowadzające całki do funkcji wymiernych

Ogólną całkę algebraiczną można zapisać następująco: $I = \int R(x, y) dy$ gdzie R
jest funkcją wymierną od x i y , zaś y spełnia równanie postaci $P(x, y) = 0$ gdzie
 P jest wielimianem od x i y . Np.

$$\int \frac{x}{\sqrt{1+x}} dx = \int R(x, y) dx$$

dla $R(x, y) = \frac{x}{y}$ i $y = \sqrt{1+x}$ spełniającego równanie $P(x, y) = y - (1+x) = 0$.
Zbiór rozwiązań równania $P(x, y)$ nazywamy płaską krzywą algebraiczną. Aby
uniknąć osobliwości będziemy zakładać że wielomian $P(x, y)$ jest nierozkładalny,
tzn. nie da się go zapisać jako produkt dwu niestałych wielomianów. W szcze-
gólności oznacza to że nasza krzywa algebraiczna jest nierozkładalna, tzn. nie
da się jej zapisać jako sumy dwu krzywych.

Uwaga: Nad liczbami rzeczywistymi może się zdarzyć że zbiór rozwiązań $P(x, y) =$
 0 jest pusty, np. dla $P(x, y) = x^2 + y^2 + 1$. Nad liczbami zespolonymi wielo-
mian P jest wyznaczony jednoznacznie przez zbiór rozwiązań (uwzględniając
nasze żądanie by P był nierozkładalny, bez niego P i P^2 mają ten sam zbiór
rozwiązań, ale P^2 jest rozkładalny).

Krzywą algebraiczną nazywamy rodzaju 0 (lub w starszej terminologii jedno-
bieżną) jeśli istnieją funkcje wymierne s i t takie że $P(t(z), s(z)) = 0$. Można
pokazać że jeśli takie s i t istnieją, to istnieją też takie że odwzorowanie $z \mapsto$
 $((t(z), s(z)))$ jest odwracalne, tzn. istnieje funkcja wymierna u taka że $z =$
 $u(t(z), s(z))$. Jeśli P zadaje krzywą rodzaju 0, to całkę $\int R(x, y) dx$ można
sprowadzić do całki z funkcji wymiernej: $x = t(z), dx = t' dz$ i

$$\int R(x, y) dx = \int R(t(z), s(z)) t'(z) dz.$$

Po obliczeniu ostatniej całki wracamy do x, y przy pomocy funkcji u .

Przykład: Dla $P(x, y) = y^2 - (1+x)$ można wziąć y jako zmienną, tzn. przyjmując $s(z) = z$, $t(z) = z^2 - 1$. Wtedy $t'(z) = 2z$ i

$$\begin{aligned} \int \frac{x}{\sqrt{1+x}} dx &= \int 2z \frac{z^2 - 1}{z} dz = 2 \int (z^2 - 1) dz = \frac{2}{3} z^3 - 2z + C \\ &= \frac{2}{3} \sqrt{1+x}^3 - 2\sqrt{1+x} + C = \left(\frac{2}{3}x - \frac{4}{3}\right) \sqrt{1+x} + C \end{aligned}$$

Użycie y jako zmiennej działa jeśli y jest pierwiastkiem z wielomianu liniowego. Ogólniej jeśli $P(x, y)$ jest stopnia 1 względem x to mamy $P(x, y) = c_0(y) + c_1(y)x$ i $x = -\frac{c_0(y)}{c_1(y)}$. W szczególności y może być pierwiastkiem n -tego stopnia z homografii:

$$y = \left(\frac{ax + b}{cx + d} \right)^{\frac{1}{n}}$$

wtedy $P(x, y) = (cx + d)y^n - (ax + b)$ czyli jest stopnia 1 względem x .

Pisząc $\sqrt{(x-x_1)(x-x_2)} = (x-x_1)\sqrt{\frac{x-x_2}{x-x_1}}$ możemy sprowadzić całki od pierwiastka z trójmianu kwadratowego do całek z funkcji wymiernych, choć w praktyce wygodniejsze są podstawienia w formie podanej przez Eulera.

Podstawienia tego typu działają dla wszystkich funkcji związanych z daną krzywą, ale nie istnieją dla krzywych rodzaju różnego od 0.

Fakt. Jeśli $y = \sqrt{Q(x)}$ gdzie Q jest wielomianem stopnia n to odpowiednia krzywa jest rodzaju $\lfloor \frac{n-1}{2} \rfloor$ gdzie $\lfloor \cdot \rfloor$ oznacza część całkowitą.

W szczególności dla

$$\int \frac{1}{\sqrt{(1-x^2)(1-kx^2)}} dx$$

mamy pierwiastek z wielomianu stopnia 4 co daje rodzaj 1 i odpowiednia zamiana zmiennych nie istnieje.

Uwaga. Fakt że nie istnieje zamiana zmiennych dobra dla wszystkich funkcji związanych z daną krzywą nie wyklucza istnienia zamiany dla niektórych funkcji, np.

$$\int \frac{x^3}{\sqrt{(1-x^2)(1-kx^2)}} dx$$

można sprowadzić do całkowania funkcji wymiernych.

Literatura: Np. Fichtenholz, tom 2 par 3.